

OVERZICHT WELKE MOGELIJKHEDEN ZIJN ER VOOR MAATWERK?

Met maatwerk kunt u meer ruimte aan talentontwikkeling en persoonlijke kwaliteiten van leerlingen geven: laat álle leerlingen presteren in eigen tempo en naar eigen kunnen, van praktijkonderwijs tot vwo. Welke mogelijkheden zijn er om uw leerlingen maatwerk aan te bieden?

⚠ Check voor gebruik op onze website of dit de meeste recente versie van de tabel is!

DE LEERLING ...	WAT MAG EN WAT KAN?	WAAR MOET DE SCHOOL OP LETTEN?	TOEZICHT
... heeft voldoende aan minder uren in een of meerdere vakken OF ... wil meer uren les in een of meerdere vakken	Er geldt voor de opleidingen vmbo, havo en vwo sinds schooljaar 2015/2016 een urennorm voor de gehele opleiding, in plaats van een urennorm per leerjaar: • vmbo: 3700 uur • havo: 4700 uur • vwo: 5700 uur Scholen moeten ervoor zorgen dat iedere leerling een programma kan volgen dat minimaal dit aantal uren omvat. Dit betekent dat leerlingen die minder uren les in een vak nodig hebben, niet verplicht zijn deze te volgen. Er mag per leerling gevarieerd worden in zowel het aantal uren, als het soort uren. Die leerlingen kunnen dan de vrijgespeelde tijd besteden aan een ander vak of bijvoorbeeld aan zelfstudie. Zie: Rijksoverheid en de Wet modernisering onderwijstijd . Let op: voor leerlingen die vanwege lichamelijke of psychische redenen (tijdelijk) niet aan de onderwijsnorm kunnen voldoen, gelden andere richtlijnen. Zie de Variawet en de beleidsregel van de Onderwijsinspectie.	De school bepaalt wat onderwijstijd is; dat mag per leerjaar en per leerling variëren. Er is veel ruimte voor de invulling van de onderwijstijd. Scholen kunnen de onderwijstijd bijvoorbeeld ook gebruiken: • voor stages of projecten bij bedrijven of maatschappelijke organisaties; • om colleges of vakken te volgen aan een universiteit; • voor afstandsonderwijs of leerpleinen. Bekwaam personeel is verantwoordelijk voor de verzorging van de (onderwijs)activiteiten. Het moet duidelijk zijn welke soorten onderwijsactiviteiten de school meetelt als onderwijstijd. De medezeggenschapsraad moet hiermee instemmen. Voor meer informatie, kijk op: Gespreknotitie onderwijstijd .	Basisprogramma Hoeveel uur de school per leerjaar programmeert en realiseert, is niet meer van belang voor toezicht en handhaving. Ook hoeft de school niet meer op leerlingniveau te verantwoorden: het gaat om het 'basisprogramma', dat alle leerlingen in principe kunnen volgen. Dagennorm Per schooljaar moet op ten minste 189 dagen onderwijs worden verzorgd. In het examenjaar kan hiervan afgeweken worden en ook kan rekening gehouden worden met de vakantiespreiding: Scholen in de regio met een 'korter' schooljaar moeten ten minste 184 dagen onderwijs verzorgen.
... wil een of meerdere vakken op een hoger niveau volgen en afsluiten	Leerlingen kunnen alle vakken min één op een hoger niveau volgen en afsluiten. Indien één of meerdere vakken op een hoger niveau is/zijn afgesloten, wordt dit vanaf schooljaar 2017-2018 op diploma's eindexamens vermeld door middel van een aanvulling op de titel 'met vak(ken) op een hoger niveau' en vermelding van het aantal vakken. De specifieke vakken die het betreft staan op de cijferlijst. Voor diploma's staatsexamen geldt dit vanaf 1 september 2018. Als de leerling na het afronden van het eindexamen doorstroomt naar het hogere niveau, krijgt hij/zij vrijstelling voor de vakken die al op dat niveau zijn afgerond. Bron: Staatscourant 2017 nr. 53354	Wanneer vakken op een hoger niveau worden aangeboden, dient het Programma van Toetsing en Afsluiting aangepast te worden. Iedere leerling moet zijn voorzien van een PTA waarin zijn/haar weg naar het te maken centraal examen wordt behandeld, inclusief de schoolexamens. Wijzigingen in de 'normale gang van zaken' van het PTA moeten worden besproken met de betrokken docenten, leerlingen en ouders, en worden goedgekeurd in de MR. Daarnaast moet bij DUO worden gemeld dat de leerling examen op een hoger niveau doet in een of meer vakken. Ook moet DUO weten dat er extra leerlingen examens doen, zodat deze extra examens op tijd op school aanwezig zijn.	Om de onderwijsresultaten van een school te beoordelen, kijkt de inspecteur naar het gemiddelde van alle behaalde examencijfers per vak per afdeling. Dit vormt de basis voor het inspectieoordeel over de leerresultaten. Dit oordeel kan alleen gegeven worden na onderzoek door een inspecteur. Soms vormen de gegevens die de inspecteur hanteert voor het oordeel over de onderwijsresultaten, niet het volledige verhaal. Afhankelijk van de situatie kan een inspecteur afwijken van de rekenkundige score op de onderwijsresultaten. Zo kan de inspecteur meewegen dat er leerlingen zijn die voor één of meer vakken examens hebben gedaan op een hoger niveau. Zie: Hoe weegt de inspectie examens op een hoger niveau?
... wil gebruikmaken van de terugvaloptie	Vanaf het schooljaar 2017-2018 kan de leerling die in een vak eindexamen heeft afgelegd op een hoger niveau, alsnog eindexamen in dat vak afleggen op het niveau van de schoolsoort of leerweg waarvoor de leerling is ingeschreven, ongeacht het behaalde resultaat. Deze mogelijkheid wordt niet als herkansing gezien. Bron: Besluit van houdende wijziging van diverse uitvoeringsbesluiten voor het voortgezet onderwijs in verband met onder meer de examens vmbo.	Het PTA regelt per vak wat er gebeurt met het schoolexamencijfer als de leerling gebruikmaakt van de terugvaloptie bij het examen in een vak op een hoger niveau. Het uitgangspunt is dat het schoolexamencijfer blijft staan. Wanneer blijkt dat er een grote discrepantie is tussen het schoolexamenprogramma op het hogere niveau en het geëigende niveau, is het aan de school om vóórdat te bepalen hoe zij deze discrepantie willen wegwerken. Dit dient de school in het PTA aan te geven.	Eventuele discrepanties tussen de schoolexamenprogramma's op de verschillende niveaus worden bij voorkeur afgedekt voordat het centrale examen in het eerste tijdvak plaatsvindt. Zo kan de school ook op het eigen niveau een schoolexamencijfer genereren door de diverse onderdelen opnieuw te beoordelen volgens het PTA op het eigen niveau. Alleen dan kan het cijfer van het schoolexamen na het eerste tijdvak in het kader van de terugvaloptie worden veranderd. Hiervoor moet de inspectie toestemming verlenen. Het is in alle gevallen niet de bedoeling dat het schoolexamencijfer op het hogere niveau zonder meer wordt omgerekend naar het geëigende niveau.
... wil een of meerdere vakken op een lager niveau volgen	Leerlingen kunnen extra vakken volgen op een lager niveau, bijvoorbeeld een praktijk- of beroepsgericht vak van het vmbo. Deze vakken tellen niet mee in de uitslagbepaling. Het behaalde cijfer wordt niet op de cijferlijst vermeld, maar kan wel een plek krijgen in het plusdocument van de leerling.	Het vak dient heel nadrukkelijk 'bovenop' het reguliere programma te worden gevolgd, en niet 'in plaats van' een ander vak. Examens doen in een vak op lager niveau is mogelijk, maar dit is geen officieel examen. Het is niet de bedoeling dat de kandidaat in de officiële examenzaal aansluit en ook worden deze examens niet meegestuurd bij de tweede correctie.	
... wil een of meerdere extra vakken volgen	Leerlingen kunnen examens doen in extra vakken bovenop hun minimale vakkenpakket. Het eindcijfer voor extra vakken wordt op dezelfde manier berekend als voor de andere examenvakken. Deze extra vakken tellen mee om de uitslag van het examen te bepalen, met de restrictie dat het er nooit toe kan leiden dat een leerling op de extra vakken zakt. In dat geval telt het extra vak niet mee bij de uitslagbepaling. Als dit het geval is, wordt het extra vak wel op de cijferlijst vermeld, tenzij de leerling/kandidaat daar bezwaar tegen maakt. Zie: Het Eindexamenbesluit VO		
... wil in minder vakken examens doen OF ... wil langzamer door het examenprogramma	Het is niet mogelijk om minder vakken te volgen dan het minimum aantal vakken per opleiding. Het is in bijzondere omstandigheden (zoals ziekte) mogelijk om gespreid examens te doen. Gespreid examen houdt in dat de kandidaat het centraal en/of schoolexamen voor een deel van de vakken in het ene schooljaar en voor het andere deel in het daarop volgende schooljaar aflegt. Het eindexamen in een vak wordt of in het eerste of in het tweede van deze schooljaren afgesloten. Het volledige gespreid examen omvat dus twee opeenvolgende schooljaren.	De aanlevering van de schoolexamencijfers verloopt via DUO (BRON). De school levert alleen de vastgestelde schoolexamencijfers aan van die vakken die zijn afgerond of waarin de kandidaat ook eindexamens in dat schooljaar zal afleggen. In BRON wordt tevens aangevinkt dat er sprake is van een gespreid examen.	Het bevoegd gezag moet de inspectie informeren alvorens een gespreid examen toe te staan. Dit houdt in dat er vooraf overleg dient te zijn met de inspectie, maar dat het bevoegd gezag de beslissing neemt. Het bevoegd gezag neemt het besluit tot gespreid examen in ieder geval voor aanvang van het eerste tijdvak van het eerste schooljaar van het gespreid examen.
... wil vakken eerder afronden	Leerlingen kunnen alle vakken min één versneld volgen. De leerling kan in dat vak eerder examens doen. Versneld examens doen kan vanaf: • 4 vwo • 3 havo • 2 vmbo Scholen die meedoen aan de regeling Versneld en/of verrijkt vwo krijgen de ruimte om lesstof uit de bovenbouw aan te bieden in de onderbouw en daarmee het vwo-programma voor die groep leerlingen te comprimeren tot vijf jaar. Of een school versneld vwo aanbiedt, beslist de school. Zij doet dat in overleg met de medezeggenschapsraad (MR) van de school.	Wanneer een leerling versnelt, dient het Programma van Toetsing en Afsluiting gewijzigd te worden. Iedere leerling moet zijn voorzien van een PTA waarin zijn/haar weg naar het te maken centraal examen wordt behandeld, inclusief de schoolexamens. Wijzigingen in de 'normale gang van zaken' van het PTA moeten worden besproken met de betrokken docenten, leerlingen en ouders, en worden goedgekeurd in de MR. Daarnaast moet bij DUO worden gemeld dat de leerling eerder examens zal doen. Ook moet DUO weten dat er extra leerlingen examens doen zodat deze extra examens op tijd op school aanwezig zijn.	Hoe tellen de cijfers van leerlingen die versneld examens doen mee bij de indicator Examencijfers? Dit betreft leerlingen die er zelf voor kiezen om eerder dan in het laatste jaar voor één of meer vakken examens te doen. Daarnaast zijn er leerlingen die versneld vwo doen. Dat zijn leerlingen die het vwo in 5 in plaats van in 6 jaar doen. Voor al deze leerlingen geldt dat alleen de cijfers van de vakken meetellen die in het jaar zijn geëxamineerd waarin ook de uitslag (geslaagd/gezakt) is vastgesteld. Als een school leerlingen versneld examens laat doen, kan de inspecteur daarmee rekening houden bij het bepalen van het resultaatenoordeel van de school. Zie ook hierboven bij Toezicht: een of meerdere vakken op een hoger niveau volgen en afsluiten. Zie: Hoe tellen de cijfers van leerlingen die versneld examens doen mee bij de indicator examencijfers?
... wil waardering voor de prestaties	Haalt een leerling in het voortgezet onderwijs voor zijn eindexamen gemiddeld een 8 of hoger? Dan krijgt hij sinds het schooljaar 2015-2016 de vermelding ' cum laude ' op zijn diploma. Plusdocument Scholen kunnen hun leerlingen naast het diploma en de cijferlijst een plusdocument meegeven. Hierop staan bijvoorbeeld succesvol afgeronde (talent)programma's, stages en specifieke vaardigheden van de leerling beschreven. Bijvoorbeeld op het gebied van loopbaan, burgerschap, ondernemerschap, creativiteit of sport. Zie: Handreiking Plusdocument	Een school bepaalt wat de vorm en de inhoud van het plusdocument is, waarbij aandacht kan worden besteed aan extra cognitieve vaardigheden, maatschappelijke toerusting en persoonlijke ontwikkeling.	
... wil vakken volgen op een andere school	Deze situatie doet zich voor als de school geen licentie heeft voor een opleiding of als de school het betreffende vak niet aanbiedt. • Leerlingen kunnen een of meerdere vakken op een andere school volgen, zolang dit op hetzelfde niveau is als waarvoor zij op de eigen school staan ingeschreven. Vakken op een hoger niveau mogen wel op een nevenvestiging binnen dezelfde school worden aangeboden. Dat wil zeggen dat zij hetzelfde BRIN-nummer delen, maar een ander subnummer hebben (bijvoorbeeld 02EK00 en 02EK01). Afgeronde vakken komen op de cijferlijst van de leerling te staan. • Vakken gevolgd op een ander niveau dan de eigen opleiding op een andere school (dus niet op een nevenvestiging van de eigen school) komen niet op het diploma of cijferlijst te staan. Het extra vak kan wel opgenomen worden op het plusdocument.	De leerling die vakken op een andere school volgt, doet schoolexamen en centraal examen onder de verantwoordelijkheid van de andere school. De leerling volgt dan ook het PTA van de andere school. De bekostiging regelen de scholen onderling. Dit geldt ook voor leerlingen die vakken op een hoger niveau op een nevenvestiging volgen. De verantwoordelijkheid voor het afsluitend examen ligt dan bij de nevenvestiging. Voor de registratie moet in BRON worden aangegeven dat de leerling het desbetreffende vak op een hoger niveau volgt. Daar hoeft niet speciaal worden opgegeven dat de leerling dit vak op een andere locatie doet, aangezien er geen sprake is van formele uitbesteding. Op het diploma en de cijferlijst krijgt de leerling een aantekening dat deze een vak op het hogere niveau heeft gevolgd. Ook hier hoeft niet speciaal te staan dat dit vak op een andere locatie is gevolgd en afgesloten.	Met de inspectie kunnen in veel gevallen afspraken worden gemaakt voor passend toezicht bij innovaties die 'schuren' met wetten en regels of met de definities of normeringen in het resultatenmodel (het verhaal achter de cijfers). Neem hierover vroegtijdig contact op met de inspectie. Breng ambities al in het voortraject van het inspectie-onderzoek of in een startgesprek ter sprake.

* Bekijk ook het Onderzoekskader 2017 voor het toezicht op het voortgezet onderwijs

VRAGEN?

Heeft u vragen over wat er mag of kan met maatwerk op uw school? Neem dan contact op met maatwerk@vo-raad.nl of kijk op vo-raad.nl/maatwerk.

Mocht u opmerkingen of aanvullingen hebben op het schema, dan horen wij dit ook graag.

Dit overzicht is met zorg samengesteld, maar u kunt hieraan geen rechten ontfen.

Versie oktober 2018

VO-raad
Aidadreef 4
3561 GE Utrecht

© 2018 VO-raad, Utrecht

"Het is niet langer de vraag of het kind in het systeem past, maar hoe we het systeem bij het kind kunnen laten passen"

WILLEKE RIJKERS, AFDELINGSLEIDER DS. PIERSON COLLEGE

"Docenten moeten het lef hebben om de leerling los te laten"

JAN PAUL BEEKMAN, RECTOR SPINOZA LYCEUM